

Kan Afrika och Kina lära av varandra?

av Lim Mah-Hui

Kina är idag världens näst största ekonomi och spås om en inte alltför lång framtid passera USA som den ledande ekonomiska stormakten. Kinesiska företag och kinesiskt kapital köper upp företag och investerar i alla delar av världen. Den kinesiska "modellen" med en kombination av statligt styrd ekonomi och en utvecklad marknadsekonomi som inleddes stegvis med sin början under 1970-talet har resulterat i det som idag ofta kallas för det "kinesiska ekonomiska undret".

Särskild uppmärksamhet har under senare år riktats mot Kinas starka intresse för den råvarurika kontinenten Afrika där ett samarbete med en mångfald afrikanska länder pågår och utvecklas. Hur ömsesidigt är det samarbetet och kan Afrika och Kina lära av varandra? Dessa frågor behandlas i ett anförande av Dr Lim Mah-Hui verksam vid Socio-Economic and Environmental Research Institute (SERI) i Penang, Malaysia.

Kina är ett enormt land som har stor potential att inta sin rättmätiga plats i världen och Afrika är en växande global aktör efter att under många år befunnit sig vid sidan om.

Vad kan Afrika lära av Kinas stora språng i den internationella världsekonomin och hur kan Kina hjälpa Afrika att uppnå sina mål?

Vi lever i intressanta och svåra tider. Det kinesiska ordet för kris består av två tecken - fara och möjligheter. Tider av fara ger också möjligheter för dem som har möjlighet att använda dem till sin fördel. Den internationella ekonomin är i sin värsta kris sedan den stora depressionen. Det kan bli en upplösning av euroområdet med omfattande konsekvenser för världsekonomin och den amerikanska ekonomin haltar fram med hög arbetslöshet fem år efter den stora finansiella härdsmlåtan. Tillväxten i dessa två största ekonomier är under 2 procent i bästa fall. Å andra sidan går det bättre för de asiatiska ekonomierna, särskilt Kina. Tillväxten beräknas till cirka 8 procent för Kina och 5,8 procent för Afrika under 2012.

Varför har Kina kunnat bibehålla en sådan stark ekonomisk utveckling under de senaste två decennierna? För mig ligger nyckeln i landets förmåga att kombinera de positiva inslagen i en statlig ekonomi med marknadsekonomi. Medan en stel och centralt planerad ekonomi av sovjetisk typ

är olämplig för en komplex modern ekonomi, är den 'fritt fram för allt' marknadsfundamentalkistiska ekonomin som ansetts som slutet på historien nu misskrediterad av den nuvarande globala och finansiella krisen.

Jag ser två megatrender eller frågor för 2000-talet. Den första är förhållandet mellan staten och marknaden och vad som är rätt mix mellan de två, den andra, relaterad till den första är förhållandet mellan arbete och kapital för tillväxten och dess sociala och politiska konsekvenser. På båda dessa frågor ger erfarenhet från Kinas utveckling värdefulla insikter.

Kinas spektakulära ekonomiska tillväxt tog fart efter att Deng Xiaoping introducerade marknadsreformer. Ett av de viktigaste experimenten som han påbörjade i slutet av 1970 var inrättandet av särskilda ekonomiska zoner (SEZ) i Kinas södra kustregion och som hade en rik historia av företagande. År 1992 när han åter gjorde ett historiskt besök i den södra regionen, konstaterade han att särskilda ekonomiska zoner är en framgång och han agerade för utökad marknadsekonomi i hela landet. Samma år utnämnde han Zhu Ronji att leda den mäktiga kommittén för statlig planering och senare även som chef för Kinas centralbank. Zhu behöll det bästa av statlig planering och marknadsreformer för att driva ekonomin framåt. Lyckligt-

vis förkastade han Washington Consensus och chock-terapi-modellen som prackades på östeuropeiska länder efter deras frigörelse från Sovjetunionen. Han genomförde sina berömda 16 makroekonomiska politiska riktlinjer som kombinerade kapitalistisk finans- och penningpolitik med direkt statlig planering och administrativa kontroller. Han var inte ingift med en stel ideologi. Till allas förvåning fungerade det. Han fick ner inflationen till 1 procent men upprätthöll tillväxten på 9 procent 1998 vilket fortsatte under de kommande två decennierna. Kina införde marknadsreformer men ville inte överge statlig planering och kontroll. Hans teori kan betecknas som "väl skött marknadsanpassning". Han 'städade' banksystemet, reformerade statligt ägda företag att bli mer lyhörda för marknadskrafterna, höll en stram kontroll över kapitalflödena, hanterade Kinas växelkurs, uppmuntrade hög sparkvot, tillhandahöll incitament för utvalda utländska direktinvesteringar, och ledde hårda förhandlingar om tekniköverföring. Kort sagt, i stället för att falla för nyliberal marknadsfundamentalism kombinerade Kina tillsammans inslag av statlig- och marknadsekonomi.

Detta är kanske den viktigaste lärdomen som Kina erbjuder länder som söker alternativ till nyliberalismen.

Den stora finanskrisen 2007-09 ifrågasatte marknadsfundamentalism. Den sk "trickle-down" teorin om marknadsfundamentalism har inte fungerat. Även om den har genererat tillväxt, i några fall ekonomiskt fiktiva och ohållbara, ökar den ojämlikhet, arbetslöshet och fattigdom. Men istället för att ta till lösningar av antingen marknadsfundamentalism eller totalt statlig kontroll bör vi titta närmare på teorin och praktiken för att hitta rätt mix mellan de två, och inse att det inte finns en enda modell för alla samhällen. Det finns en roll för både marknaden och statliga verksamheter, och denna bör utnyttjas och regleras för att uppnå en hållbar utveckling ur ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv.

Detta betyder inte att Kinas tillväxt är utan problem. Det finns tre pelare för utveckling - tillväxt, fördelning och hållbarhet. Kinas kombination mellan stat och marknadskrafter har resulterat i en kraftfull tillväxt under de senaste två decennierna. Men Kina har inte tillräckligt tagit itu med fördelnings- och hållbarhetsfrågorna. Detta fångas bäst i premiärminister Wen Jiabaos kommentarer efter Nationella Folkkongressen 15 mars 2007. Han sade att även om Kina har upplevt stabil och snabb tillväxt, kan landet inte förbli passivt. Han sade vidare att Kinas tillväxt är "osäker, obalanserad, okoordinerad och ohållbar". Hur Kina kommer att behandla de två sista pelarna är avgörande inte bara för Kina utan för resten av världen.

Vid det nyligen avslutade toppmötet Rio+ 20 i Brasilien enades alla länder att intensifiera genomförandet av en hållbar utveckling som omfattar de tre dimensionerna av ekonomisk tillväxt, social utveckling, social integration och social rättvisa, och miljöskydd. Alla tre måste integreras i en lämplig modell för utveckling i framtiden. Självklart är det för varje land och varje region fritt att välja hur man genomför detta. Men både Kina och Afrika har att ompröva sin utvecklingsstrategi för att ta hänsyn till social fördelning och miljömässig hållbarhet när man planerar den ekonomiska tillväxten.

Jag kommer vidare att kort skissa de områden där Kina kan samarbeta med och bistå Afrikas utveckling. Under

de senaste två decennierna har Kinas ekonomiska relation med Afrika ökat kraftigt inom handel, investeringar och offentligt bistånd. Emellertid har huvuddelen av dessa varit koncentrerade inom utvinningsindustrin och tillhandahållandet av infrastrukturen för denna sektor. Denna expansion av exportinkomster på grund av ökad efterfrågan på råvaror och priser har utan tvekan inneburit vinster för de afrikanska länderna. Stödet från Kina för infrastrukturutveckling har också fått ett positivt omdöme. Men medan de resursrika afrikanska länderna har dragit nytta av den av Kina genererade varuboomen har det också rests farhågor att det i många länder inte funnits tillräcklig diversifiering av ekonomierna bortom varorna, särskilt inom tillverkningen, till exempel genom förädlingsvärde genom mer bearbetning av råvaror och tillverkning baserad på råvaror. Dessutom har det funnits farhågor om utvinningssektorns miljömässiga och fördelningsmässiga konsekvenser. Det skulle vara bra för de afrikanska länderna att mer ingående granska dessa frågor om ekonomisk diversifiering, och sociala och miljömässiga frågor, så att hållbara och rättvisa fördelar kan härledas från framtida varuproduktionen.

Framöver bör mer vikt läggas på att utveckla produktionskapaciteten i de afrikanska länderna genom framåt- och bakåtkopplingar av utvinningsindustrin, jordbruk, exportproduktion samt småskaliga tillverkningsindustrin. En del kinesiska företag har inrättat plattformar för exporttillverkning i textil- och kläindustrin i Östafrika för att dra nytta av de handelspreferenser (förmånsbehandling) som USA och EU tillhandahåller för Afrika.

Ett annat område där Kina kan bistå är att hjälpa afrikanska länder att bygga upp egen kapacitet inom läkemedelsindustrin. Afrika liksom andra utvecklingsregioner har brådskande behov av tillgång till läkemedel till överkomliga priser, inte bara mot hiv-aids och malaria utan också mot ett brett spektrum av sjukdomar, och detta behov kommer att öka i framtiden. Kina har allt effektivare läkemedelsföretag som har potential att utveckla och producera mer läkemedel i framtiden. Det skulle vara betydelsefullt att överväga att inrätta samriskföretag mellan kinesiska och afrikanska företag. Detta särskilt eftersom de afrikanska länder som är minst utvecklade länder (LDC-länder) inte behöver genomföra TRIPS-avtalet om patent på medicin fram till 2016, och detta undantag kan också förlängas efter 2016. Genom sådana samriskföretag, kan afrikanska företag försöka få tekniköverföring från kinesiska företag, medan joint venture företag kan få undantag från patent, vilket underlättar deras förmåga att producera generiska läkemedel och exportera dem till andra afrikanska länder.

Särskilda ekonomiska zoner har varit en viktig katalysator för tillväxt i Kina. Under 2009 meddelade Kina att man skulle inrätta sju särskilda ekonomiska zoner i flera afrikanska länder. Detta är ett viktigt experiment för att bygga upp tillverkningskapacitet, men huruvida denna framgång kan kopieras i Afrika är beroende på lokala förhållanden såsom bra infrastruktur och institutioner. Kina har nyligen infört bilateral lokal valutaväxling med viktiga handelspartner i Asien och Latinamerika. Detsamma kan göras med de afrikanska länderna att generera ökad handel och investeringsmöjligheter.

Slutligen, den nuvarande globala finansiella och ekonomiska krisen ger Kina en möjlighet att befästa sina förbindelser med Afrika. Det är uppenbart att det inte finns någon politisk vilja på internationell nivå för att införa några meningsfulla förändringar i den internationella finansiella arkitekturen. Därför är den näst bästa lösningen att söka efter regionalt stöd och regionala lösningar. Alternativet att främja regionalt samarbete och grupperingar och en multipolär värld i stället för nationalism eller en enda stormakt i världen bör utvecklas ytterligare. Asien är i färd med att göra det. Likaså Afrika och Latinamerika gör det. Fortsatt stöd från Kina till Afrika kommer att tjäna Kinas långsiktiga strategiska och politiska intressen.

* * * * *

Artikeln är det anförande som Dr Lim Mah-Hui på uppdrag av South Centre framförde vid ett High-level Roundtable arrangerat av Afreximbank Advisory Group on Trade and Export Development in Africa, i Beijing den 13 juli 2012.

Dr Lim Mah-Hui är senior fellow vid Socio-Economic and Environmental Research Institute (SERI) i Penang, Malaysia.

Artikeln presenteras i svensk översättning med tillstånd av Dr Lim Mah-Hui.